

Ks. dr hab. em. prof. UAM Bernard Kołodziej TChr
Ul. Panny Marii 4
61-108 Poznań
Tel. kom. 606-515-616
e-mail: bkolodziej@tchr.org

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Ks. mgr lic. Adam Komisarczyk

Posługa charytatywna w (Archi)Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej w latach 1972-2012. Studium Historyczno-pastoralne.

Pisanej w Instytucie Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego - pod kierunkiem ks. dr hab. prof. US Grzegorza Wejmana. Promotor pomocniczy ks. dr hab. Grzegorz Chojnacki, prof. US.

Działalność charytatywna, zwana później pomocą charytatywną, jest nieodłączną częścią w nauczaniu Jezusa Chrystusa, w budowaniu Kościoła tu na ziemi, a później w wieczności. Jest ona konsekwencją Boskiego przykazania: „Będziesz miłował Boga i bliźniego swego, jak siebie samego”. Wychowując przy swym boku wybranych apostołów i innych uczniów oraz słuchaczy, Jezus w swoim nauczaniu mocno podkreślał to najważniejsze przykazanie. W przypowieściach wskazywał jak ono powinno być realizowane w życiu: np. przypowieść o miłosiernym samarytaninie.

Działalność ta, była realizowana od początku istnienia Kościoła i jest jego nieodłączną częścią. Pomoc na rzecz biednych i opuszczonych jest nieustanną częścią wypełniania Chrystusowego posłannictwa, wskazującego, że takich opuszczonych i potrzebujących będziemy mieli zawsze. Stanowi ona również jedną z form aktów pokuty, wynagradzających za popełnione przestępstwa i grzechy.

Wola Jezusa Chrystusa dla wszystkich wierzących, jest wypełnianie tego posłannictwa na rzecz ubogich oraz potrzebujących oraz pełna miłości i zaangażowania postawa każdego człowieka.

Posługa charytatywna według wskazań Chrystusa może mieć podwójne działanie: indywidualna pomoc dla potrzebujących, może być nawet anonimowa „niech nie wie lewica co czyni prawica” lub działalność zbiorowa i zorganizowana pod przewodnictwem kompetentnej władzy kościelnej.

Służba Kościoła na rzecz biednych i potrzebujących ma charakter powszechny, poczynając od małych wspólnot wierzących, poprzez realizację w strukturach parafialnych, diecezjalnych oraz we wszystkich instytucjach całego Kościoła Powszechnego.

W naszym kraju, Kościelna pomoc charytatywna, jest największą po organizacji państwowej instytucją pomocy dla wszystkich potrzebujących.

Autor tej rozprawy doktorskiej, będąc księdzem, musiał szczegółowo poznać wszystkie elementy życia wspólnoty Kościoła katolickiego poczynając od głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu, poprzez sprawowanie sakramentów, aż do działalności charytatywnej, która wynika z przykazania miłości Boga i bliźniego.

We wstępie do tej rozprawy doktorskiej dał zresztą krótką historię tej działalności w Kościele, od czasów apostołskich, przez wskazania Soboru Trydenckiego, dynamiczny rozwój działalności charytatywnej w XVIII i XIX wieku, kiedy wskazywano konieczność scentralizowania działalności charytatywnej i scentralizowania wszystkich istniejących inicjatyw dobroczynnych.

Pierwsza Caritas powstała w Niemczech i Wielkiej Brytanii po zakończeniu I wojny światowej. W Polsce opieka Caritas została ukształtowana w 1929 roku, kiedy to powstał Instytut Caritas, którego zadaniem była koordynacja pracy w diecezjach, w których utworzono struktury zajmujące się dobroczynnością. W skład tegoż Instytutu Caritas weszły wszystkie podmioty zajmujące się dobroczynnością: stowarzyszenia i organizacje, zakony męskie i żeńskie, sodalicje i bractwa.

Po zakończeniu II wojny światowej doszło do zorganizowania w 1947 roku w Lozannie pierwszej międzynarodowej organizacji charytatywnej: *Auxilium Catholicum Internationale*, którą w dwa lata później przemianowano na *Caritas Internationalis*, zwana powszechnie kościelną organizacją charytatywną: Caritas.

W Polsce natomiast po zakończeniu II wojny światowej i po zmianie ustroju państwa, w 1950 roku, ówczesne władze zlikwidowały Caritas i przekazały cały jego majątek Zrzeszeniu Katolików Świeckich Caritas, które zostało wyjęte z pod władzy Kościoła i podporządkowane zostały władzom państwowym. W ten sposób zlikwidowano oficjalną działalność charytatywną Kościoła. Nie udało się jednak zdławić tej działalności, gdyż w dalszym ciągu Kościół organizował w październiku tzw. Tydzień Miłosierdzia, a w strukturach episkopatu istniała ciągle Komisja Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Miłosierdzia. Parafie nadal w swoim zakresie organizowały pomoc dla potrzebujących, a opiekę charytatywną nad niepełnosprawnymi i osobami w podeszłym wieku nadal pełniły zgromadzenia zakonne, zwłaszcza żeńskie.

Później Komisja Episkopatu ds. Duszpasterstwa Miłosierdzia, zmieniła nazwę na Komisję Charytatywną Episkopatu Polski. Komisja ta była ważną instytucją w otrzymywaniu i przekazywaniu pomocy z Zachodu, zwłaszcza po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego.

Kolejna zmiana nastąpiła w 1989 roku, kiedy to 17 maja rząd polski wydał „Ustawę o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w PRL”. W tej ustawie stwierdzono, że zarówno Caritas Polska jak i Caritas diecezjalne mają osobowość prawną. Wtedy to ordynariusze diecezji i archidiecezji zaczęli na nowo powoływać do życia Caritas diecezjalne i mianować dyrektorów. Konferencja Episkopatu Polski 10 października 1990 roku powołała jednostkę organizacyjną Caritas Polska i nadal jej statut, który wcześniej istniał jako instrukcja episkopatu. Pierwszym dyrektorem Caritas Polskiej został bp Czesław Domin, późniejszy ordynariusz diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej.

Na mocy dekretu władz PRL z 1989 roku, we wszystkich diecezjach i archidiecezjach zaczęły powstawać na nowo, istniejące już uprzednio w nich oddziały Caritas Polskiej.

Przedmiot i tytuł rozprawy

Głównym przedmiotem zainteresowania Autora rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Adama Komisarczyka pt. **Posługa Charytatywna w (Archi)Diecezji Szczecińsko-Kamińskiej w latach 1972-2012. Studium Historyczno-Pastoralne**, ss. 403 jest - zgodnie z tytułem rozprawy - ukazaniem problemu i działalności posługi charytatywnej na Pomorzu Zachodnim w tych ramach czasowych powstania diecezji, a następnie archidiecezji Szczecińsko-Kamińskiej.

Celem podjęcia się opracowania tegoż tematu przez Autora, jest niewątpliwie chęć opracowania i przedstawienia organizacji dobroczynnych i charytatywnych na Ziemi która na mocy układów pokojowych weszła w skład Rzeczypospolitej po II wojnie światowej. Pomoc ta była szczególnie potrzebna, gdyż na te ziemie przybywali Polscy z tzw. centrali, uwolnieni z obozów i pracy przymusowej oraz z wysiedleni z Kresów wschodnich. Na ten teren w większości protestancki przyjeżdżali polscy katolicy. Jeszcze przed zakończeniem wojny, kiedy było wiadomo, że Szczecin będzie polski, abp Walenty Dymek na początku maja 1945 roku wraz z osadnikami posłał do Szczecina pierwszego duszpasterza, którym był chrystusowiec ks. Florian Berlik.

Po powrocie do Polski prymasa Polski kard. August Hlond, zorganizował już w sierpniu 1945 roku nowe, polskie struktury kościelne, tworząc na tzw. Ziemach Zachodnich i Północnych Administratury Apostolskie. Na Ziemi Zachodnie i Północne kierował Prymas Hlond księży diecezjalnych i zakonnych, świadom, że tylko wtedy może się udać zasiedlenie tych terenów. Do księży „swojego” zgromadzenia zakonnego, chrystusowców, kierując ich na Pomorze Zachodnie powiedział w czasie rekolekcji w sierpniu 1945 roku: *„...Pójdziecie w nowe warunki – trudne i ciężkie. Ciężkie dla ludu, który osiedla się na Zachodzie... on na księdza patrzy jako na doradcę, jako na opiekuna, jako na ojca... idźcie do nich z pełnym kapłańskim, zakonnym sercem. Bądźcie dobrzy dla nich. Miejcie serce... ksiądz im pomoże ukochać ten nowy zakątek...”*. Sam też, mimo trudności stawianych przez władze polskie osobiście wizytował Ziemi Zachodnie i Północne, poświęca kościoły i powstałe Wyższe Seminarium Duchowne w Gorzowie. W maju 1948 roku skierował specjalne orędzie do ludności Ziem Odzyskanych, w którym podkreślał zasługi ludności w utrwalaniu jedności tych ziem z Macierzą, pisał: *„...to co tworzyacie ma się ustalić na wieki. Kościół będzie przy was..”*.

Bibliografia i metoda pracy

Autor rozprawy doktorskiej zebraną obfitą bibliografią (48 ss.) podzielił na cztery zasadnicze działy:

1. Źródła archiwalne:

A. Archiwa Diecezjalne.

Autor przeprowadził kwerendę w 6 archiwach.

Pytanie krytyczne: a/ dlaczego nazwa: źródła archiwalne jest pisana małą czcionką, a tytuł: A. Archiwa Diecezjalne jest dużą i wytłuszczoną?

b/ niepotrzebnie przy Archiwum Zielonogórsko-Gorzowskim i Kurii Metropolitalnej Szczecińsko-Kamińskiej podawane są dane kancelaryjne, kroniki, sprawozdania – to są dane, które cytuje się w przypisach! Niepotrzebni pogrubia to rozprawę.

B. Archiwa Państwowe.

Autor przeprowadził kwerendę w 7 archiwach państwowych.

Pytanie krytyczne: a/ podobnie jw. wystawcza same nazwy archiwum, a dokumenty w przypisach.

C. Archiwa Parafialne.

Autor przeprowadził kwerendę w 10 parafiach.

Pytanie krytyczne: dlaczego tylko w tych 10 parafiach?

D. Archiwa Caritas:

Autor przeprowadził kwerendę w 6 ośrodkach Caritas.

Pytanie krytyczne: a/ jw. w bibliografii wystarczą same nazwy, a sprawozdania w przypisach na właściwym miejscu. b/ cytowanie wszystkich sprawozdań pogrubilo pracę o 25 stron!

E. Archiwa prywatne:

Autor przeprowadził 9 wywiadów.

Pytanie krytyczne: a/ jakim kluczem kierował się Autor przy wyborze respondentów?

F. Archiwa Zakonne:

Autor przeprowadził kwerendę w dwóch archiwach.

Pytanie krytyczne: a/ dlaczego tylko w tych dwóch?

2. Źródła drukowane:

A. Dokumenty:

Zawierają: dokumenty drukowane, dekry, rozporządzenia, schematyzmy, ustawy, kodeksy, schematyzmy, statuty.

B. Bulle, dekry, zarządzenia.

Zawierają dekry drukowane w „Prezbiterium” oraz w „Zarządzeniach Administracji Apostolskiej Kamińskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej”.

3. Prasa:

Autor podaje iż, wykorzystał 6 tytułów.

Pytanie krytyczne: a/ dlaczego Autor wybrał te tytuły? b/ „Caritas” to pismo powinno być w źródłach drukowanych. c/ dlaczego Autor nie cytuje żadnej prasy szczecińskiej?

4. Opracowania:

Autor zamieszcza 11 stron opracowań.

Uwaga krytyczna: a/ Autor w opracowaniach zamieszcza wiele artykułów z prasy, w tym z: „Gorzowskie Wiadomości Kościelne”, „Prezbiterium”, „Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej”, „Wiadomości Charytatywne”, „Zeszyty Katechetyczne”, „Roczniki Teologiczno-Katechetyczne”, „Nasza Przeszłość”, „Roczniki Humanistyczne”, „Persektiva, Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, „Pedagogika Rodziny”, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny”, „Stadia Zielonogórskie” i inne. b/ tytuły te należą do prasy, a tytuły opracowań zamieszczać w przypisach.

Generalnie: te wszystkie zebrane materiały można byłoby umieścić w bardziej czytelnej bibliografii.

Podsumowanie:

Mimo tych uwag krytycznych oraz dyskusyjnych, należy podkreślić przeprowadzoną wnikliwą kwerendę w poszukiwaniu materiałów do pisania tej pracy. Zawsze można jeszcze znaleźć pewną ilość opracowań i źródeł dotyczących tegoż problemu. Nowe poznane źródła i artykuły zawsze można wykorzystać w pisaniu artykułów naukowych i popularnonaukowych do różnych czasopism oraz w prowadzeniu wykładów oraz prelekcji.

W dalszym pogłębianiu tegoż tematu należałoby sięgnąć do zachowanych relacji i dokumentów z wszystkich zgromadzeń zakonnych, które od 1945 roku pracowały na Pomorzu Zachodnim.

Cenne byłoby dalsze zainteresowanie Autora dziejami opieki charytatywnej i Caritas w Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, aby mógł dalej poszerzać zebraną wiedzę i dzielić się nią na spotkaniach i zebraniach dekanalnych, a także w zorganizowanych sympozjach i spotkaniach.

Autor we wstępie wprowadzie tego nie podkreśla, ale rozprawa została opracowana metodą historyczną i analityczno-syntetyczną.

Układ i konstrukcja pracy

Konstrukcja tej pracy oraz jej układ odpowiada zamierzonym przez Autora celom, aby odpowiedzieć na postawione przez siebie zadanie, jakim jest zaprezentować posługę charytatywną w diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej.

Praca zawiera następujące części składowe:

Karta tytułowa.

Oświadczenie o samodzielności pisania tej pracy.

Spis treści. s. 4-5.

Wykaz skrótów. s. 6-7.

Wstęp. s. 8-12.

Cztery rozdziały. s. 13-227.

Zakończenie. s. 228-233.

Streszczenie w języku polskim i angielskim. s. 234-238. **Strona 236 pusta!**

Bibliografia. s. 239-287.

Wstęp. s. 18-29.

Aneks. s. 288-403.

Zawierający: Wykaz parafii erygowanych przez bp. Kazimierza Majdańskiego i wykaz parafii erygowanych przez abp. Mariana Przykuckiego; tabele działalności Parafialnych Zespołów Caritas, według dekanatów. s. 291-403.

W aneksie, dobrze byłoby dla większej jasności zamieścić mapę archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, z podziałem na dekanaty.

Analiza rozdziałów pracy:

Zebrany i opracowanym materiał źródłowy, opracowania i literatura pomocnicza został podzielony na cztery rozdziały.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym: *Rys historyczny posługi charytatywnej Kościoła gorzowskiego*, Autor przedstawił problem w trzech paragrafach prezentujących: *Powstanie i organizacja Kościoła gorzowskiego*; *Organizacja Caritas (1946-1950)*; *Kościelna Akcja Miłosierdzia Chrześcijańskiego*.

Pytanie krytyczne: Czy Kościół gorzowski to było prowizorium, czy też istniejąca w prawie kanonicznym struktura kościelna, jaką była Administratura Apostolska utworzona przez Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda, której nigdy nie podważyła Stolica Apostolska?

Rozdział drugi, zatytułowany: *Działalność dobroczynna w Kościele szczecińsko-kamieńskim*, zawiera dwa paragrafy: *Rys historyczny (arch)diecezji szczecińsko-kamieńskiej* oraz *Referat Duszpasterstwa Dobroczynnego*.

Bez uwag krytycznych: Bardzo dobry i konieczny rozdział.

Rozdział trzeci, zatytułowany: *Powołanie i struktury Caritas Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, zawiera pięć paragrafów: *Okoliczności powołania Caritas*; *Dyrektorzy i pracownicy Caritas*; *Siedziba i zaplecze materialne*; *Parafialne zespoły Caritas*; oraz *Szkolne Koła Caritas*.

Uwagi krytyczne: Dlaczego w tytule drugiego rozdziału słowa: „...w Kościele szczecińsko-kamieńskim” pisane są z małej litery, a w trzecim rozdziale słowa: „...Caritas Szczecińsko-Kamieńskim” pisane są z dużej litery?

Czwarty rozdział, zatytułowany: *Formy posługi Caritas* zawiera cztery paragrafy: a/ *Placówki Caritas*, w tym paragrafie Autor prezentuje: Ogniska im. Św. Brata Alberta; Ośrodki wspierania rodziny; Domy Samotnej Matki; Centrum Medyczne im. Jana Pawła II, Noclegownie; Placówki wspierania dziennego; Środowiskowe Koło Pomocy Osobom Upośledzonym; Centrum Integracji Społecznej; oraz Dom Świętego Józefa w Witkowie.; b/ *Przedsięwzięcia cykliczne*, w tym paragrafie Autor przedstawia: Wigilijne Dzieło Pomocy

Dzieciom; Jałmużna wielkopostna; Tydzień Miłosierdzia; Wakacyjna Akcja Caritas oraz Tornister pełen uśmiechów.: c/ *Akcje nadzwyczajne i doraźne*, w tym paragrafie Autor przedstawia: Pomoc dzieciom z terenów objętych działaniami wojennymi; Pomoc poszkodowanym w kataklizmach, pomoc powodzianom, pomoc poszkodowanym w pożarach, pomoc poszkodowanym przez trzęsienia ziemi; Okna życia; Pomoc bezrobotnym; Pomoc w zakupie tomografu dla Szpitala Wojewódzkiego przy ul. Arkońskiej; Pomoc ofiarom konfliktów zbrojnych oraz ostatni paragraf: d/ *Formacja i edukacja*.

Uwagi krytyczne zostały zamieszczone na bieżąco w recenzowaniu tej pracy doktorskiej.

W zakończeniu tej pracy Autor, słusznie podkreśla fakt, iż do tej pory nikt nie opracował całościowo tematu posługi charytatywnej w Administraturze Apostolskiej, Diecezji gorzowskiej - a od 1972 roku tj. utworzenia Diecezji szczecińsko-kamieńskiej, a później Archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej. On jako pierwszy podjął się próby systematycznego opracowania tej wielkiej części działalności Kościoła katolickiego na tych północno-zachodnich rubieżach Rzeczypospolitej Polskiej.

Konkludując: Zebrany i opracowany materiał źródłowy oraz konstrukcja rozprawy jest poprawna, a rozdziały i paragrafy wyczerpują zasadniczy problem postawiony w tytule rozprawy doktorskiej.

Wnioski wypływające z tej rozprawy doktorskiej, przeprowadzona kwerenda i zebrany materiał może i powinien stanowić postawę do prowadzenia dalszych szczegółowych badań naukowych nad pomocą dobroczynną, opieką charytatywną i wszelką pomocą udzielaną przez parafie w poszczególnych dekanatach.

Analiza treści i wnioski krytyczne

Zebrany materiał źródłowy i treść rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Adama Komisarczyka są adekwatne do tytułu pracy oraz do tematów kolejnych rozdziałów, a także do poszczególnych paragrafów zamieszczonych w rozdziałach.

Autor dobrze posługuje się techniką pisania pracy naukowej, dotyczy to konstrukcji pracy oraz do stosowania przypisów.

Z treści pracy wynika, że zbieranie materiałów źródłowych, ich opracowywanie, a później pisanie samej pracy stanowi o wielkim zaangażowaniu się Autora do udzielania pomocy wszystkim potrzebującym – co jest jednym z największych zadań wynikających z przykazania Miłości Bliźniego.

Uwagi krytyczne zostały przedstawione przy omawianiu poszczególnych fragmentów pracy. Dotyczy to także i do krytycznych propozycji do wykorzystania przy przygotowywaniu rozprawy do druku.

Praca ta jest rzetelnym opracowaniem i przedstawieniem problemu jakim była i jest posługa dobroczynna i charytatywna w Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej.

Wniosek końcowy:

Wyrażam przekonanie, że rozprawa ks. mgr. lic. Adama Komisarczyka spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawie doktorskiej, które uzasadniają postawienie wniosku o dopuszczenie go do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 15.01.2022 rok.

